

УДК 378.014.5.018.43(485)

Агейчева А. О.

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ТА ЕТАПИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШВЕЦІЇ

А Присвячується дослідженню концептуальних ідей дистанційного навчання в Європейському просторі вищої освіти та визначенню подальших перспектив розвитку вітчизняної практики впровадження дистанційного навчання у систему вищої освіти України. Проаналізована система розвитку вищої освіти та етапи розвитку дистанційного навчання в головних університетах Швеції.

Ключові слова: дистанційне навчання; вища освіта; інформаційно-комунікаційні технології; тенденції реформування

Постановка проблеми та її актуальність. На сучасному етапі процеси змін у суспільстві тісно пов'язані з упровадженням інноваційної освітньої парадигми вищої освіти. Саме це зумовлює необхідність модернізації системи вищої освіти, зорієнтованої на інтеграцію України у світову університетську спільноту. Задоволення освітніх потреб суспільства значною мірою пов'язане з необхідністю впровадження дистанційного навчання.

Основною метою розвитку дистанційної освіти в Україні є підвищення загального інтелектуального рівня суспільства, забезпечення високої якості освіти, а також формування єдиного освітнього простору. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють корінним чином змінити роль і призначення освіти, значно розширити комплекс освітніх послуг, а також розробити і застосувати специфічні освітні технології, характерні для дистанційного навчання.

Проблема впровадження дистанційного навчання привертає значну увагу з огляду на низку соціально-економічних чинників. У зв'язку з необхідністю забезпечення матеріального добробуту студентів в умовах ринкової дійсності, зростає кількість студентів, які бажають отримати освіту без відриву від основного місця практичної діяльності. Впровадження інноваційних технологій в системі освіти збільшило кількість освітніх установ, що здійснюють підготовку в рамках різних способів, форм і методів навчання. Дистанційна форма навчання надає можливість навчатися в будь-якому освітньому закладі, незалежно від місця проживання та місця розташування освітнього закладу. Організація якісного дистанційного навчання має позитивний вплив на інтелектуальний потенціал держави.

Сучасні тенденції розвитку вітчизняної вищої освіти зумовлюють необхідність дослідження досвіду провід-

них країн світу щодо організації дистанційного навчання.

Швеція відома як високотехнологічна країна з високим рівнем комп'ютеризації та використання електронних засобів у всіх сферах людської діяльності, зокрема, у сфері вищої освіти. Нині майже всі університети Швеції мають організовану систему дистанційного навчання, яка надає можливості застосовувати комп'ютерні технології в навчальному процесі. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що швидкий розвиток нових засобів комунікації, застосування інтерактивних форм навчання призвів до формування різних моделей дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції. У цій країні накопичений значний досвід організації дистанційного навчання та його реорганізації у відповідності до вимог часу. Головна стратегія реформування дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції полягає в тому, що кожна людина повинна мати можливість навчатися в університеті протягом життя, отримувати освіту, яка дасть їй можливість реалізувати свої здібності та життєві плани.

Пошук шляхів подальшого розвитку вітчизняної вищої освіти вимагає глибокого і всебічного вивчення досвіду реформування шведської системи дистанційного навчання, аналізу позитивних і негативних результатів цих реформ з урахуванням національної та культурної специфіки країни. Аналіз провідних тенденцій освітніх реформ дозволяє виявити позитивний досвід реформування дистанційного навчання у Швеції, розробити рекомендації щодо його використання в нашій державі.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі. Проблема впровадження дистанційного навчання знайшла відображення в роботах українських вчених: В. Кухаренка, Б. Шуневича, В. Лукіна та ін. [1–3]. У Швеції проблему реформування дистанційного навчання до-

сліджували С. Бьорк та С. Оттоссон [4]. Тенденції розвитку електронного навчання досліджували Б. Гольмберг, Дж. Мералд, К. Марклунд, Т. Рекдел, А. Ровай [5–7]. Моніторинг ефективності використання та впровадження дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції вивчали П. Вестерберг, Н. Лісвал, Е. Лумхольд, С. Клара [8–10].

Мета статті полягає у формуванні позитивного світогляду педагогічної спільноти щодо доцільності, необхідності та можливості впровадження дистанційних технологій у системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. На основі огляду наукової літератури проаналізований розвиток системи вищої освіти у Швеції можливо виділити основні етапи її становлення:

– перший етап (1400–1800) – період виникнення перших університетів та стрімкого розвитку організаційних засад вищої освіти. Перший шведський університет виник у 1477 р. в місті Упсала, у ньому здобували освіту священнослужителі. У 1632 р. було засновано другий університет Швеції у місті Дерпте (у наш час – естонський університет Тарту, який належав Швеції). У 1640 р. була заснована Королівська Академія в Турку та в 1660 р. – медичний університет міста Лунд. У період до 1800 р. діяльність в університетах Швеції зосереджувалася безпосередньо на освіті, науковим розробкам не приділялося значної уваги;

– другий етап (1800–1900) – це час значних трансформацій у вищій освіті, пов'язаних, у першу чергу, із значним посиленням уваги до якості освіти. Для забезпечення якісної підготовки студентів в університетах Швеції були ускладнені програми вступних іспитів, до структури університетів були включені коледжі для забезпечення якісного викладання професійних дисциплін, професійна освіта того часу широко впроваджувалася в школах, університети стають осередками наукової діяльності. Діяльність регіональних університетів була зосереджена на природничонауковій освіті. У 1826 р. почалося викладання в технологічному інституті Стокгольма, який з 1877 р. має назву «Королівський технологічний інститут». Згодом виникли муніципальні філії університетів – у Стокгольмі (1878) та Гетеборзі (1891);

– третій етап (1900–1945) – характеризувався стрімкими темпами розвитку вищої освіти Швеції. Проведені Шведським інститутом (м. Стокгольм) реформи призвели до того, що професійно-орієнтовані та спеціалізовані коледжі (коледжі соціальної освіти і журналістики, педагогічні коледжі) стали університетами;

– четвертий етап (1940–1975) – період створення науково-дослідної бази сучасних університетів, активного розвитку наукових досліджень в університетах і коледжах Швеції;

– п'ятий етап (1975–2017) – пов'язаний з активною диверсифікацією вищої освіти Швеції: заснуванням значної кількості нових університетів, стрімким зростанням кількості студентів. Головна стратегія розвитку сучасної системи вищої освіти Швеції полягає в забезпеченні можливості навчання в університеті протягом усього життя.

На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що в науковій літературі під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-ко-

мунікаційних технологій.

Метою дистанційного навчання є забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, світоглядних переконань, належності до партій, ставлення до релігії, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання відповідно до їх здібностей.

Дистанційне навчання забезпечує надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти, за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, підготовки іноземців і підвищення кваліфікації працівників.

Дистанційне – кореспондентське – навчання виникло у Швеції в XIX ст. як відповідь на суспільну потребу в якійсій і доступній вищій освіті для тих, хто вже мав вищу освіту, але хотів отримати другу освіту, яка дала б можливість знайти роботу в тогочасних умовах.

Протягом першої половини XX ст. ідея дистанційного навчання поступово поширюється, у першу чергу, в професійно-орієнтованих і спеціалізованих коледжах.

У 1940–1975 рр. високі темпи розвитку дистанційного навчання були викликані активним ростом виробництва і, відповідно, високою потребою в кваліфікованих професіоналах, що зумовило зв'язок програм дистанційного навчання з тими галузями виробництва, які розвивалися найактивніше. Саме в цей період і була створена система дистанційного навчання Швеції.

Динамічному розвитку та успішному функціонуванню дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції сприяє низка чинників: стійкість ідеалів освіти, зв'язок між добробутом суспільства і населення, розуміння рівня освіти як можливості розвитку здібностей людини, її самореалізації, значна державна підтримка.

Орієнтація вищої освіти Швеції на забезпечення можливості навчання протягом усього життя, активна диверсифікація вищої освіти та стрімкий розвиток комп'ютерної техніки й інформаційних технологій після 1975 р. зумовили новий етап розвитку системи дистанційного навчання – етап її реформування.

Передумовами реформування дистанційного навчання Швеції в період 1975–2017 рр. стали: значне поширення засобів комп'ютерної техніки серед населення; бурхливий розвиток інформаційних технологій; доступність глобальної мережі Інтернет, її ресурсів і сервісів – зниження вартості послуг на їх підключення та використання; суттєве поглиблення процесів впровадження інформаційних технологій в освітню практику.

Досліджені основні етапи реформування дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції:

- 1975–1990 – заснування відкритих університетів;
- 1990–1996 – широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання;
- 1998–2000 – приєднання Швеції до Болонського процесу, розроблення й прийняття урядом Швеції стратегії розвитку дистанційного навчання;
- 2000–2003 – державне регулювання політики інформатизації суспільства;
- 2004 – «перша хвиля» збільшення кількості дистанційних курсів;
- 2005 – впровадження навчальної системи управління Moodle в дистанційні курси університетів;
- 2006–2007 – «друга хвиля» впровадження всіх курсів в он-лайн режимі, зменшення кількості особистих зу-

стрічей викладача та студента;

– 2008 – «третя хвиля» 100 % навчання в онлайн режимі;

– 2009–2011 – ослаблення державного регулювання при застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання;

– 2011–2017 – повна інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання в систему вищої освіти Швеції.

Доведено, що система управління дистанційним навчанням у вищій освіті Швеції є доцільною й ефективною. Агентство віртуальних університетів, що орієнтоване на дистанційне навчання в університетах, Національний центр мобільного навчання для підтримки муніципальної освіти дорослих протягом багатьох років підтверджують необхідність, важливість і високі результати дистанційного навчання в Швеції.

У дослідженні проаналізована діяльність щодо впровадження дистанційного навчання 14 університетів приватного сектору і 20 університетських коледжів державного сектору. Оскільки Швеція децентралізована, є величезні відмінності між різними муніципалітетами і університетами, немає єдиної національної стратегії розвитку системи дистанційної освіти в університетах. Установлено, що основними складовими дистанційного навчання Швеції є: навчальний процес, профільні курси, специфічні курси, самостійна робота, робота за індивідуальними програмами тощо. Проведене дослідження змісту й технологій зазначених складових дистанційного навчання підтверджує високий рівень розвитку дистанційного навчання Швеції.

Аналіз значної кількості джерел дозволив визначити напрями реалізації стратегії розвитку дистанційної освіти: розроблення теоретичних моделей діагностики та моніторингу якості освіти; розроблення системи критеріїв і засобів діагностики та моніторингу якості освіти; розроблення організаційно-управлінських моделей і технологій управління якістю освіти.

На основі аналізу процесу реформування дистанційного навчання в університетах таких міст Швеції як Упсала, Лунд, Стокгольм, Гетеборг, Умео, Лінчепінг, Лулео, які є лідерами дистанційного навчання, а також вивчення й узагальнення урядових документів, університетських програм розвитку дистанційної освіти, навчальних програм і навчальних матеріалів дистанційних курсів виділені основні тенденції реформування дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції:

– національний характер узагальнення наукових знань, гуманізація, демократизація та відкритість освіти. Інтеграційні процеси досягли такого рівня, що економічні процеси в окремому регіоні викликають ланцюгову реакцію в економіці Швеції. У сфері вищої освіти інструментом глобалізації та інтеграційних процесів є національний характер наукових знань. Рівень комунікації між науковими спільнотами такий, що нові знання, нові технології та розвиток на основі цих знань стають надбанням усього людства і впливають на процес розвитку держави незалежно від національних, релігійних та інших особливостей;

– забезпечення загальної комп'ютерної грамотності та створення телекомунікаційного середовища. XXI ст. визнається століттям інформаційних технологій. Нові інформаційні технології в освіті пов'язані з інтеграцією комп'ютерного обладнання в усі сфери діяльності людини, що викликало нові проблеми і відкрило нові перспективи перед системою освіти в цілому. Спочатку комп'ютери в системі вищої освіти з'явилися як інструмент проведення наукових досліджень. Однак техноло-

гічний прорив, пов'язаний зі створенням персональних комп'ютерів на початку 80-х років, призвів до якісного перелому по відношенню до цифрових технологій. Таким чином, намітилася й активно реалізується тенденція комп'ютеризації освіти, що є елементом доктрини національної безпеки Швеції;

– удосконалення методичного забезпечення дистанційного навчання. Швеція – технологічно й інформаційно розвинена країна, системно розширює число вищих навчальних закладів з потенційно цікавим і методично обґрунтованим навчальним матеріалом для освіти. Спостерігаються розбіжності в навчальних планах для студентів, які навчаються в системі дистанційного навчання, у бік їх спрощення і полегшення. У даний час не існує додаткових критеріїв моніторингу програм дистанційного навчання та курсів у Швеції, крім загальних, які використовуються для оцінювання традиційного навчання. Розвиток дистанційного навчання гальмується через виключно трудомістке створення пакетів прикладних програм, що підтримують інтерактивний процес навчання в рамках мультимедійних технологій;

– міграція професорсько-викладацького складу та розширення впливу англо-американської системи вищої освіти. Швеція прагне зміцнити національні наукові школи і розвинути систему вищої освіти, підсилити взаємодію національної системи вищої освіти з дослідницькими проектами та програмами. Економічний розвиток держави, різний рівень освіти, забезпечення прав і свобод громадян, рівень оплати праці, формування відкритого суспільства, інтернаціональний характер науки є складовими концепції розвитку Швеції. Необхідним елементом вищої школи Швеції XXI ст. є вивчення англійської мови – мови міжнародного наукового спілкування та цифрових комп'ютерних технологій.

Досліджені основні моделі дистанційного навчання, що впроваджуються у шведських університетах із метою підвищення якості вищої освіти:

– консорціум – об'єднання декількох університетів. При застосуванні даної моделі вони обмінюються навчальними матеріалами або розподіляють між собою деякі функції, наприклад, один університет займається розробленням навчальних матеріалів для дистанційного навчання, інший – забезпечує віртуальні навчальні групи викладачами або проводить офіційну акредитацію програм дистанційної освіти (Відкрите навчальне агентство Швеції Open Learning Agency);

– франчайзинг. У моделі дистанційного навчання, організованого за принципом франчайзингу, партнерські університети передають один одному свої дистанційні курси (Бізнес-школа Відкритого університету (Open University Business School) та її взаємодія з університетами Швеції);

– валідація. За цією моделлю побудовані відносини між головним вищим навчальним закладом (відомим університетом, що має державну акредитацію) і його численними філіями в регіонах (Королівський технологічний інститут м. Стокгольм);

– дистанційні аудиторії. У цій моделі особливо активно використовуються сучасні середовища інформаційно-комунікаційних технологій. Навчальні курси, лекції або семінари, що проводяться в аудиторіях того чи іншого вищого навчального закладу, транслуються по телекомунікаційних каналах у вигляді синхронної телепередачі, відеоконференції, радіотрансляції на віддалені навчальні аудиторії (Гетеборзький університет телекомунікацій);

– проекти. Ця модель дистанційного навчання створена для реалізації довільного великомасштабного проєк-

ту в рамках державних освітніх або науково-дослідних програм. У цій моделі провідна роль відводиться науково-методичному центру, де зосереджені основні кваліфіковані кадри розробників навчальних матеріалів, викладачів, провідних курсів дистанційного навчання (міжнародні організації Швеції проводили ці курси в країнах, що розвиваються).

Головне в організації дистанційної форми навчання – створення електронних курсів, розроблення дидактичних основ дистанційного навчання, підготовка педагогів-координаторів. У Швеції ця проблема в значній мірі вирішується шляхом використання нових технологій інформаційного обслуговування освітніх установ.

У галузі інформаційної підтримки освітнього процесу у Швеції все більший розвиток одержують електронні бібліотеки, активно вирішується проблема тиражування й доставки в навчальні установи посібників, підручників і програмних продуктів при дистанційному навчанні.

У сфері програмного забезпечення, яке є необхідною умовою дистанційного навчання, у Швеції спостерігається поступовий перехід від інформаційної орієнтації до інтерактивної. Розвиток інтерактивних навчальних програм, доповнюючи засоби й можливості технологій дистанційного навчання, дозволяє збільшити творчу складову сучасної освіти.

Захист інтелектуальної власності дослідницьких університетів щодо онлайн-матеріалів дистанційних програм є важливим аспектом організації дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції. Визначено, що основними методами захисту інтелектуальної власності у дистанційному навчанні є: адміністративно-правовий спосіб захисту прав, що полягає в розгляді та вирішенні суперечки органом державного управління; цивільно-правовий спосіб захисту прав, який характеризується тим, що суперечки, пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності, підвідомчі судам загальної юрисдикції і вищому господарському суду Швеції.

Висновки. Доведена доцільність упровадження досвіду організації та реформування шведської системи дистанційного навчання у вищі навчальні заклади України. У процесі дослідження виявлені елементи позитивного досвіду організації дистанційного навчання в системі вищої освіти Швеції, упровадження яких сприятиме ефективному розвитку дистанційного навчання в українській вищій школі: розроблення та реалізація державної стратегії розвитку дистанційного навчання; надання цільової державної фінансової підтримки університетам, які надають освітні послуги через дистанційну форму; спрощення процедури сертифікації освітніх послуг, пов'язаних із дистанційним навчанням; створення розгалуженої мережі пунктів доступу до дистанційних курсів; регулювання дистанційного навчання і систематичний контроль

за його якістю; інтеграція бібліотечної мережі в освітній простір, що сприяє ефективному функціонуванню центрів дистанційного навчання; створення єдиної мережі навчально-методичної документації, що сприяє мобільності університетського навчання.

Розвиток дистанційної освіти дозволить не тільки забезпечити населенню нашої країни доступ до якісної освіти, але й надасть можливість зайняти певне місце на світовому ринку освітніх послуг. У сфері програмного забезпечення, яке є необхідною умовою дистанційного навчання, спостерігається поступовий перехід від інформаційної орієнтації до інтерактивної. У мультимедійних навчальних програмах користувачеві відводиться все активніша роль, що припускає свободу вибору дій і отримання індивідуальних результатів. Розвиток інтерактивних навчальних програм доповнить засоби і можливості технологій дистанційного навчання, дозволить збільшити творчу складову сучасної освіти. Дистанційні форми навчання вирішують значну кількість психологічних проблем, пов'язаних із комунікацією студентів, і дозволяють їм бути відкритішими до навчання. Організаційна структура дистанційної освіти в Україні повинна об'єднувати всі складові елементи дистанційного навчання і базуватися на наступних основних компонентах: організаційно-управлінському, нормативно-правовому, навчально-методичному, інформаційно-телекомунікаційному та економіко-фінансовому.

Дистанційне навчання має низку переваг у порівнянні з традиційними формами отримання знань. Це – можливість використовувати передові освітні технології, комплексне програмне методичне забезпечення, індивідуальний характер навчання, залучення до освітнього процесу видатних учених, які не мають можливості вести аудиторні заняття, гнучка система консультування, широка доступність для всіх верств населення, нижча вартість навчання в порівнянні з аналогічними програмами традиційного навчання.

Список використаних джерел

1. Кухаренко, В. М. Експеримент «дистанційне навчання для середньої школи» / В. М. Кухаренко // Комп'ютер у школі та сім'ї : наук.-метод. журнал. – 2007. – № 5. – С. 28–31.
2. Шуневич, Б. Організація дистанційного навчання іноземних мов в освітніх закладах України : навч. посіб. / Б. Шуневич. – Львів : Ставропіріон, 2006. – 206 с.
3. Björk, E., E-LEARNING FOR ALL / E. Björk, S. Ottosson & S. Thorsteinsdottir. – Stockholm, Sweden : Swedish Institute, 2008.
4. Holmberg, B. Critical reflection, politics, obscurantism and distance education / B. Holmberg // Epistolo Didaktika. – 1998. – №. 2. – P. 27–37.
5. Marklund K. Nyinfonnationsteknologi i undervisningen. Rapport m 10 / K. Marklund. – Stockholm : Nordstedts tryckeri AB, 1994. – 21 p.
6. Merald, G. Attityder till och erfarenheter av Ndtuniversitetets IT-studda distansutbildningar hos studenter, lärare och prefekter 2003–2006 : slutrapport II fren en 3-erig utvärdering. UCER / G. Merald, P. Westerberg ; Umee universitet. – Umee, 2006.
7. Rekkedal, T. Practice related research in large scale distance education / T. Rekkedal ; A presentation at Umee University. – Umee, 1993.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 08.06.2017

Агейчева А. О. Главные аспекты реформирования дистанционного обучения и этапы развития системы высшего образования Швеции.

Посвящается исследованию концептуальных идей дистанционного образования в Европейском пространстве высшего образования и определению дальнейших перспектив развития отечественной практики внедрения дистанционного обучения в систему высшего образования Украины. Проанализирована система развития высшего образования и этапы развития дистанционного обучения в основных университетах Швеции.

Ключевые слова: дистанционное обучение; высшее образование; информационно-коммуникационные технологии; тенденции реформирования

Ageicheva A. O. Distance learning reforming and Swedish higher education system development stages main aspects.

The article investigates the conceptual ideas of distance education in the European Higher Education Area and future prospects definition in distance learning implementation into higher education system of Ukraine. Development system of higher education and distance learning development stages are analyzed.

Key words: distance learning; higher education; information and communication technology; reforming trends